

bírnak az ingyenesen elérhető közcélú internetes helyek, köztük a közkönyvtárak internetes végpontjai.

De miért is fontos kérdés az internetes hozzáférés a mai roma olvasáskultúra vonatkozásában? Két okból is. Egyrészt a többségében létminimum alatt élő roma társadalom nehezen tudja megfizetni a tanuláshoz szükséges dokumentumok árát, s a kis könyvállományú kistelepülési könyvtárak nem teszik lehetővé e dokumentumok kölcsönzését. Nagyobb városi könyvtár látogatása pedig egy zalai vagy somogyi kistelepülésen élő fiatalnak költséges. Azonban ma már a legtöbb faluban van internetes elérhetőség az iskolában, a könyvtárban, a teleházban, a művelődési házban, az eMagyarország pontokon vagy a cigány önkormányzatok internetes helyein, s megnyílhatnak előttük a nagy digitális irodalmi gyűjtemények ingyenesen és korlátlanul. Természetesen ez nem pótolja a könyvtárlátogatást, sem a saját könyvtár létét, de megszünteti a kulturális elzártságot a legkisebb településen, a külterületen élő roma fiatal esetében is. Azonban e hatalmas és kusza forrásbázis használatához szükséges a pedagógus és a könyvtáros segítsége. Ha a kultúra terjesztésével hivatásosként foglalkozó nem ad az eligazodáshoz kellő ismereteket, nem irányítja rá az interneten elérhető értékes irodalomra is a figyelmet, akkor csak azt fogják gyermekeink használni, amire rátévednek, amit kortársaik – saját ízlésük függvényében – javasolnak.

A másik ok, amiért az internet fontos, a magyarországi roma kultúrának a magyar kultúrától eltérő sajátossága, a többnyelvűség. A mai roma irodalom friss, sok újdonságot magával hozó többnyelvű irodalom. Cigány és beás irodalmi nyelven, cigány és beás köznyelvi változatokon születnek alkotások sajátos nyelvi készlettel, írásmódokkal, s ezek a romák által működtetett kulturális honlapokon és kis példányszámú kiadványokon keresztül érzékelhetők legpontosabban.

A másság, a roma kultúra mássága így a könyvtár számára is lehetőséggé alakul át. Lehetőség, hogy aktívan részt vegyen a magyarországi romák művelődésében, s mind több könyvtárhaználó, könyvtárkedvelőt nyerjen meg magának. Lehetőség arra, hogy a könyvtárat a roma kultúra befolyásos személyiségei is támogassák a kulturális politikai küzdőtéren, s azért támogassák,

mert magukénak is érzik. Lehetőség arra, hogy a roma kultúrával kapcsolatos speciális eljárásokkal egy empatikusabb, egyes társadalmi csoportok réteggigényeihez jobban igazodó szolgáltatásrendszer jöjjön létre, s a könyvtár prosperáló, fejlődésképes intézmény maradjon.

Kardos Ferenc
könyvtáros

A képzési lehetőségek és a gyakorlat kihívásai*

Konferenciánk címe: *Könyvtárosképzés ma, holnap*. Mondanivalóm hangsúlyának kiemelése érdekében hozzátésem: *és mindig...* (Vagy ahogy a reklám mondja: today, tomorrow, always...)

Saját előadásom címének megválasztásával a témában rejlő konfliktushelyzetet kívántam sejtetni. Megpróbálom felvázolni az általam érzett konfliktusokat, kezdve a képzési lehetőségektől, végezve a gyakorlat kihívásaival.

Magyarországon a könyvtárosképzés a jelenlegi tizenhárom (vagy most már, a pécsivel együtt tizennégy) képzőhellyel – érzésem szerint – túlreprezentált a felsőoktatásban. Sommásnak ítéltető kijelentéssel szemben azonnal árnyalom a képet azzal, hogy jól képzett könyvtáros most sem jut mindenhol, ahol szükség lenne rá.

A könyvtáros- vagy – most már általánosan – könyvtárinformatikus-képzés, ami egyetemi szintű és legalább egy közép- vagy felsőfokú nyelvvizsgálóhoz kötik a diploma kiadását, jó színvonalú és megfelelő számú szakember kibocsátására képes. Nagy előnye, hogy sok hallgató másik szakon is igyekszik diplomát szerezni, és így jól felkészült szakembereket kaphatnak a szakkönyvtárak és a nagyobb megyei, városi könyvtárak. Nagy örömmel fogadjuk is őket. A kétszakos főiskolai képzés ma már csak nyomokban lelhető fel. A kétszakos főiskolai képzés, főleg, ha jó informatikai háttérrel is rendelkeznek a képzőhelyek és van a végzősnek nyelvvizsgálója, ugyanolyan jó, mint az egyetemi képzés. Használható, azonnal konvertálható tudással rendelkező ifjú

---

* Elhangzott az *Összefogás a könyvtárakért* akció nyitó konferenciáján, 2004. október 11-én a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban.

szakembereket kapnak a könyvtárak ezekből a képző intézményekből.

Könyvtárunkban mindkét képzési formából kaptunk fiatal szakembereket az elmúlt öt évben. Csak a nyelvtudásuk színvonala a különbség a gyakorlati beválásuk szempontjából. Az egyszakos könyvtáros vagy a könyvtáros és művelődésszervező szakon főiskolát végzettekből nálunk mértéktelen túlkínálat van.

A nagyon fontos OKJ-s könyvtárasszisztens-képzés könyvtárunkban nemesak a középfokú szakalkalmazottak képzettségének megszerzését jelentette – ami nagyon örvendetes, jelenleg a szerződéses kiegészítőknél kívül nincs szakalkalmazott középfokú szakmai végzettség nélkül –, hanem azt is, hogy közel tíz fő szerzett ezután egyszakos főiskolai könyvtáros diplomát, többségük saját indíttatásból. Tekintve, hogy a jelenlegi alkalmazottak derékhada, a negyvenöt év feletti korosztály (a megyében a szakalkalmazottak mintegy hatvan–hetven százaléka) jellemzően népművelő-könyvtáros végzettségű és híján van a ma már nagyon szükséges nyelvtudásnak, a most végző, hasonló tudású hallgatóknak nálunk nagyjából tíz évig nincs esélyük munkát találni, mert az ilyen tudással rendelkező szakemberből addig biztosan lesz elegendő a könyvtárunkban.

Ehhez képest a felsőoktatás ontja az ilyen végzettségűeket, de hogy kiknek, azt nem tudom, hiszen vidéken az összevont intézményekben sem látom őket, mert ott meg kevés még összevont intézményben is a napi nyolcórás állás, amit betölthetnének.

Képzési irányultság a könyvtárunkban

Mint fent említettem, a hétéves továbbképzés kapcsán kollégáim közül sokan az első diplomájukat szerezték meg könyvtár szakon, levelező képzés keretében.

A másik jellemző továbbképzési irány az informatikus-könyvtáros szak, amelyet szintén több kollégánk végzett el, akik eddig kétszakos tanári főiskolai vagy egyetemi diplomájuk mellett nem rendelkeztek könyvtáros felsőfokú végzettséggel. Ebből a kategóriából további három–négy fő fog újabb diplomát szerezni, erős intézményi támogatással.

Látható, hogy az egyszakos könyvtáros, illetve a népművelő-könyvtáros végzettségű kollégák nagy száma miatt égetően szükség lenne felsőfokú szakvizsgával járó felsőoktatási képzésekre. Minden területen kellene a szakvizsga lehetősége, ezért csak kedvcsinálóként sorolok néhány javaslatot: gyermekkönyvtár, szaktájékoztató, zenei könyvtár, digitális-hálózati szolgáltatások készítése, könyvtári menedzsment, marketing, szolgáltatáselemzés, projekt-tervezés/elemezés, a szolgáltatások gazdaságtana, közönségkapcsolati menedzsment, a könyvtárak biztonsági kérdései, fogyatékkal élők szolgálata a könyvtárakban, speciális szolgáltatások szervezése stb. Nem indokolható a felsőoktatás teljes érdektelensége a szakvizsgák képzések akkreditálása és indítása iránt, mert a könyvtárak igényelnék a szakvizsgák képzést. Sok kolléga várja reménykedve a szakvizsga lehetőségét. Vajon remélhető a bolognai folyamat jó hatása?

A fontossága miatt említem, hogy az iskola-rendszerű képzésben is kellene még néhány évig intenzíven nyelvet tanulniuk a most pályán levőknek, mert sokan még mindig úgy kerülnek vezetői beosztásba is, hogy nem rendelkeznek semmilyen nyelvtudással, ami egyre nagyobb hátrányt termel a szakma számára, vagy talán fordítva inkább igaz, a könyvtáros szakmának versenyelőnyt hozna, ha sok jó könyvtáros jól beszélné idegen nyelvet. Ehhez képest a nyelvtanulás támogatásának lehetősége igen korlátozott.

Örvendetes a szakma szempontjából (sajnos könyvtárunkban még példa nélküli) a doktori képzés beindulása. Szándékunkban áll kollégákat küldeni erre a képzésre, mert várakozásaink szerint ebből az egyén, a könyvtár és az egész könyvtárügy profitálni fog.

Tanfolyami képzések

Mint köztudott, a képzési kínálat része a felsőoktatás, az OKJ-s asszisztensképzés mellett a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma (NKÖM) által akkreditált tanfolyami képzés is. Jómagam tagja vagyok a könyvtári akkreditációs bizottságnak, és elmondhatom, hogy nagy számban állnak az érdeklődők rendelkezésére sokszínű, jó színvonalú képzések, az NKÖM-hez tartozó körben egész nagy a kínálat.

Sajnos a szervezők nagyon kevés sikerről számolhatnak be, a legtöbb képzésre vállalkozó

egy alkalommal sem tudta elindítani a tanfolyamát – az érdeklődés – vagy a marketingtevékenység hiánya miatt.

Sikeresnek minősíthetők a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen folyó számítógépes képzések, sikeres a százhusz órás szegedi képzés, amely minden (az utóbbi tizenöt évben jelentkező új) területen a diploma felfrissítését célozza, hasznos, újszerű, nagyon népszerű a kecskeméti menedzsmentképzés – szintén százhusz órás –, és végre elindult a gyermekkönyvtáros-képzés, Debrecenben hatvan, Szombathelyen százhusz órában, ez utóbbinak remélhető a szakvizsgáig elvihető folytatása is.

Az általam dicsért képzéseken egy-egy kollégám biztosan részt vesz – ösztönzést erre biztosan kapnak. Ugyanakkor itt is megvan az ellenük ható kényszer, mert a továbbiakban az Informatikai és Hírközlési Minisztériumnál számítógépet nyert több mint húsz dolgozónak ECDL-vizsgát kell tennie, ami fontos ugyan, de az érintettek munkakörében eddig is számítógépen kellett dolgozni, a képzésüket – belső erővel – már régen megoldottuk. Jó lenne, ha a gazdag képzési kínálatból mást választhatnának e helyett, de valószínű, hogy kénytelenek leszünk ezt a képzést elfogadni tőlük a hétéves továbbképzési ciklus követelményének teljesítéseként, mert más képzésre mellette már se pénz, se idő nem jut.

A képzési formák felsorolásánál próbáltam utalni a mi gyakorlatunkra, illetve az egyes képzések esélyeire (hogyan várhatóan piacra lelnek-e nálunk), és láthatóan nagy a diszkrépancia a kínálat és az igények között. A címben is jelzett konfliktusok persze nemcsak a képzési kínálat formái és az igények között állnak fenn. A működés megváltozott rendje, a változások felgyorsulása, a technológiai újítások sok olyan tartalmi kérdést vetnek fel, amelyekre már megtalálhattuk volna a válaszokat, s hogy ez miért nem történt meg, arra nem tudom a feleletet. Körülbelül tizenöt-húsz éve folyik az informatika minden ágazatra kiterjedő térhódítása, de sem az általános iskola, sem a középiskola nem tanít gépírást, pedig annál kínosabb nincs, mint amikor az egy ujjal pötyögtető ügyintézőre várokozunk a sorban. (Ilyen tanfolyam is jó lenne, de értékelném, ha lenne ilyen képzés a főiskolákon is. Két-három kreditpontot biztosan megérne, néhány „bevezetés a ...ba/be” című tárgy helyett!)

A gyakorlat kihívásainak témaköre nem annyira körülhatárolható, mint a képzési formáké. Sajnos hatásuk a könyvtárak életére meghatározóbb lehet, mint a formalizált képzéseké.

Mi a gyakorlat legfontosabb kihívása? Az, hogy a könyvtárosok felismerjék, melyek az élet megoldandó problémái a szolgáltató közönségük számára. A könyvtárnak minden hagyományos és nem hagyományos szolgáltatással, hatékonyan és másoknál olcsóbban kell segítenie a használóit ezeknek a problémáknak a megoldásában. Segítenie kell informálódásukat, fel kell hívnia a figyelmüket a lehetőségeikre, segítenie kell szakmai felkészülésüket, tanulmányaikat, helyzetük felismerését stb.

Senki sem kíváncsi a magyarázatainkra, hogy miért nem tudjuk, miért nem várható ez tőlünk, és még azt sem fogja senki pontosan megmondani, hogy egy adott könyvtárban mi a teendő.

Szakmai minőségünkön áll vagy bukik, hogy megbecsülést szerzünk és teret nyerünk, vagy mások nyújtják a társadalom számára szükséges szolgáltatásokat, és mi forrásokat és teret veszítünk. Gondolom világos, hogy ezt nem lehet egyedül, partnerek, segítők nélkül elvégezni, mert a munkánk eredményeit ők hasznosítják, ezért meghatározó a véleményük abban a döntésben, hogy mit és hogyan szolgáltatassunk a könyvtárakban.

Nagy a kísértés a stabilitásra, a belső integritás megőrzésére, mert a másoktól való függés kudarcot rejthet, konfliktust hozhat, de ha nem vállaljuk ezeket a kellemetlenségekkel járó kis változásokat, ki leszünk téve a pusztulást hozó nagy változásnak.

Rendkívül problémás az ajtók kinyitása, a partnerek megtalálása, nem is sikerülhet mindig, de azt tudom, hogy nem tehetünk mást.

Nagy lehetőségünk ugyanakkor a könyvtári rendszer, nagyon jó, hogy egymástól tanulhatunk a konferenciákon, elmehetünk egymáshoz tapasztalatcserére (hát még ha külföldre is mehetnénk!), módunk van – mi sokszor ezt tesszük – az élenjáróktól közvetlenül tanulni vagy velük együtt megoldani feladatokat (mi is tanítunk másokat!), szervezünk célzott tréningeket, továbbképzéseket, de mindez nem elég. A köröket – előítéletek nélkül! – bővíteni kell a könyvtárakon kívül is, használóink jobb megismerése, szolgáltatásaink hatékonyabb megszervezése érdekében.

Ha élni akarunk, sikeressé kell válnunk – és a sikerességünk érdekében magunkon mint személyeken, illetve könyvtáraink szolgáltatásain változtathatunk, mert ez hatalmunkban áll.

Oldásként felolvasom *Telkes József* (sikeres fejvadász-pszichológus) gondolatait: „Mivel minden akadály belső akadály, amikor erről elfelejtkezünk, becsapjuk magunkat. A külső akadály lehet nagyobb, mint mi, és gyakran nincs is hatalmunkban, hogy változtassunk rajta, de a nehézség adta helyzetet is fordíthatjuk a javunkra. (...) Hatalmunk ugyanis végső fokon csak önmagunk felett van. (...) Vesztesnek lenni ugyanakkora erőfeszítést igényel, mint győztesé válni. Keményen meg kell dolgozni érte!”

Azoknak, akik vesztesek akarnak lenni, konferenciánk témájával összefüggésben, a következőket ajánlja: „Soha ne tanuljon semmi újat! (...) Ha minden kötél szakad, mondja azt, hogy nem tudja! Minél kevesebbet tud, annál jobb. Ha kérdezik, csak mondja, hogy nem tudja. Így gyorsan azzá válhat, ami valójában: hasznavehetlenné.”

Végül a mai előadásomra való készülésem víziójaként használt mottó: „Annál, hogy képezd az embereidet és elvadásszák őket tőled, csak egy rosszabb van, ha nem képezd őket, és nálad maradnak.” (Zig Zigler)

Bertalanné Kovács Piroska

Szakemberek a városi könyvtárakban*

Nem a múlt történetét és nem is a jövő trendjeit kívánom felvázolni, hanem a jelen igényeit megfogalmazni a realitás talaján.

Bényei Miklós szerint „...mennyiségeiknél, méreteiknél fogva és személyi ellátottságuk révén a városi gyűjtemények a hazai közkönyvtári ellátás gerincét képezik”. Igen, a gerincét, de az a gerinc bizony sokszor roskadozik a nehézségek súlya alatt.

Igaz, az önkormányzati törvény kötelező feladatnak nyilvánítja a közkönyvtárak fenntartását, de megfelelő nagyságrendű pénzeket nem rendelt hozzá. Így a fenntartó saját hatáskörben

* Elhangzott az *Összefogás a könyvtárakért* akció nyitó konferenciáján, 2004. október 11-én a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban.

döntheti el, milyen módon valósítja meg a kötelező feladatellátást. Ennek a következménye az elmúlt időszakban felerősödött tendencia, hogy a különböző kulturális, illetve közgyűjteményi szolgáltatásokat igyekeznek a fenntartók egy intézménybe összevonni. Ezt általában gazdasági, szervezési okokkal indokolják, de nem minden esetben bizonyítható ez.

Ugyanakkor szakmai szempontból jól látszanak ennek a folyamatnak a hátrányai. Sok esetben az egyik legfontosabb célként a bevételek növelése jelentkezik, ami háttérbe szorítja a könyvtári szolgáltatások hagyományosan szociális jellegű részét, ezzel negatívan befolyásolja az intézményeknek az esélyegyenlőség biztosítása terén elért eredményeit. Vagyis az önkormányzati könyvtár jóléte vagy nemléte a fenntartó jóindulatától, ugyanakkor a könyvtárak és a könyvtárosok érdekérvényesítése a lobbizástól is függ.

A rendszerváltás óta a könyvtárak kultúraközvetítő szerepe jelentős változáson ment át. A nehézségek ellenére a könyvtárak alkalmazkodni tudtak a megváltozott viszonyokhoz. *Lengyel László* politológus szerint: „Kevés a nyertese a rendszerváltásnak, de a könyvtár közéjük tartozik. Nyugodtan mondhatom, hogy a kulturális intézmények nagyobbik része nem élte túl a rendszerváltást. A könyvtár igen, mégpedig azért, mert nemcsak kulturális intézmény. Csak olyan intézmények maradhattak fenn, amelyek a civilizáció más szektoraiba is be tudtak hatolni. És a könyvtár ezt tette. A könyvtár a korábbi könyv- és történetközpontú civilizációs rendből átalakult és folyamatosan átalakul szöveg- és információs tartalmú civilizációs hálózattá.”

Vagyis az új információs technológiák megjelenésével átalakulóban van a könyvtárak társadalomban betöltött helye. A változásokból adódóan nagy nyomás nehezedik a könyvtárakra és a könyvtárosokra egyaránt.

Ez a megváltozott helyzet komoly kihívást jelent mindannyiunk számára. Napjainkban növekednek az egyenlőtlenségek, az információhoz való hozzáférés, a művelődés és a kapcsolódás terén a társadalmi csoportok, a régiók, a települések, sőt még a könyvtárak között is. Ebben az elüzettedett világban a könyvtáraknak az a küldetésük, hogy biztosítsák az információhoz való jutás egyenlő esélyét. Igen, de felmerül a kérdés, melyek az emberek létfontos-